

Prunella vulgaris	1	—	Potentilla Tormentilla.	—	1
Luzula campestris	1	2	Platanthera bifolia	—	1
Cerastium glomeratum	1	—	Chrysanthemum maximum	—	1
Ajuga reptans	2	—	Phragmites communis.	—	1
Polygala vulgaris	—	1			

Het totale aantal soorten is hier, ondanks het „schrle” aanzien van het weiland, toch nog aanzienlijk, nl. 35.

Een vrij groot verschil in resultaat, met de beide methoden verkregen, valt hier onmiddellijk op. Zoowel de omstandigheid, dat om de twee Juncus-soorten de hoepel gemakkelijk blijft hangen, als de keuze van de plaats van het kwadraat, kunnen hier mogelijk van invloed zijn geweest. Wat we boven zeiden omtrent de onvergelykbaarheid van de met behulp der beide methoden verkregen lijsten, wordt hier ten duidelijkste gedemonstreerd.

Typisch voor deze weide is de aanwezigheid van *Gentiana Pneumonanthe*, *Potentilla Tormentilla* en *Polygala vulgaris*, die in geen der andere associaties werden gevonden. Misschien duiden de laatste twee op een meer zandigen bodem; zekerheid hieromtrent kon niet worden verkregen.

(Wordt vervolgd)

Ir. A. P. G. BIJHOUWER

BOEKBESPREKING.

Flora en Fauna van Overijssel (Overijssel buiten Twenthe) door H. R. HOOGENRAAD. Overdruk uit Overijssel, samengesteld onder redactie van Mr. G. A. J. VAN ENGELN VAN DER VEEN, Mr. G. J. TER KUILE en R. SCHUILING. Uitg. N.V. Uitg. Mij. Æ. E. Kluwer, Deventer.

In navolging van het groote standaardwerk „Gelderland”, dat eenige jaren geleden verschenen is, heeft de firma Kluwer een dergelijk encyclopaedisch boek over de provincie Overijssel doen samenstellen, waarin het hoofdstuk over de flora en fauna (buiten die van Twenthe) is bewerkt door den heer Hoogenraad te Deventer, een alleszins goede keuze, want er zullen niet veel biologen zijn, zóó in alle richtingen van biologisch onderzoek gedocumenteerd en zóó thuis in de planten- en dierenwereld van die streek, als de heer Hoogenraad, die van de Deventersche kweekschool een kweekplaats van natuurhistorische wetenschap heeft gemaakt. Het is anders een moeilijke opgave, om in een 30-tal bladzijden een overzicht te geven van de flora en fauna van een gewest zonder te vervallen in een vervelende opsomming van namen. De schrijver heeft dit op gelukkige wijze volbracht door zijn gebied in te deelen in een aantal (9) natuurlijke landschappen en van ieder van deze de karakteristieke bijzonderheden van flora en fauna aan te geven, om ze te vergelijken met elkaar en met het overige Nederland.

Wat de plantengeografie betreft, blijkt de schr. het in verschillende opzichten eens te zijn met de in D.L.N. verdedigde ideeën en veronderstellingen, misschien niet wat betreft de onderscheiding van hoogveen en laagveen, maar bijvoorbeeld wel in de opvatting van sommige typische planten van IJssel- en Vechtdal (steenanjel, kruisdistel, averuit enz.) als uit het Oosten gekomen continentale soorten, die deze rivierdalen als invasiebanen gebruiken konden in een tijd, toen het vlakkere land voor hen ongeschikt was door bedekking met bosch of veen (zie o.a. blz. 144).

In verband hiermede had ik op blz. 139: „... de meeste dezer planten zijn in ons land aangevoerd door de rivieren”, inplaats van „door de rivieren” liever gezet „langs de rivierdalen”; van sommige dezer soorten is het immers bijv. na te gaan, dat ze ook wel stroomopwaarts zijn getrokken.

Eveneens baseerende op deze door den schr. gedeelde opvatting, zou ik willen bestrijden zijn verklaring voor het ontbreken op het zandgebied van Vollenhove van een aantal plantensoorten,

die op overeenkomstige zandgronden iets verder Oostelijk wel voorkomen (bedoeld zijn o.a. stekelbrem, blauwe klokje). Die zouden daar oorspronkelijk wel geweest zijn, maar verdwenen. verdrongen door de continentale IJsseldal-planten. Dat lijkt me onwaarschijnlijk! Ten eerste hebben die IJsseldal-planten in het geheel geen verdringers-allure, maar vooral: ze groeien op het zand van Vollenhove volstrekt niet overal, doch bijna uitsluitend op den steilen zuidrand, de Voorst, die overeenkomt met de groeiplaatsen, droge, zonnige zuidhellingen, die juist voor deze plantengroep kenmerkend zijn.

Deze opmerkingen doen natuurlijk niet af aan de waardeering voor het artikel, integendeel, ze demonstreeren hoezeer de schr. ondanks z'n kleine bestek allerlei ook dieper liggende interessante kwesties aanvat en er zelfs scherp op in gaat.

De vergelijking van de negen verschillende landschappen onderling en met Twenthe wordt aan het slot nog eens voor oogen gesteld in een Tabel der verspreiding in Overijssel van eenige niet algemeen voorkomende wilde plantensoorten, waarin 160 soorten verwerkt zijn. Het artikel is geïllustreerd met een aantal goede foto's, waarbij van Dr. ten Kate mooie vogelopnamen van 't Kampereiland (o.a. jonge roerdompen) en plantenfoto's van Sloff en van verschillende anderen.

J. HEIMANS

Bloeiende Bloembollen, uitg. C. J. Briejèr & Co. N.V., Hillegom.

Dit boekje van 30 blz. met 20 mooie foto's op prachtig kunstdrukpapier gedrukt, wordt door de kweekerij C. J. Briejèr & Co. kosteloos toegezonden op aanvraag. Nochtans is het heel wat meer dan een gewone geïllustreerde prijslijst met kweekaanwijzingen. De prijslijst achterin, die tevens nauwkeurig aangeeft, welke soorten van hyacinthen, tulpen, narcissen, crocussen, enz. het best geschikt zijn voor kamercultuur, in glas, in pot en voor den tuin, beslaat maar een zestal bladzijden. Verder geeft het boekje een kort overzicht van het bloembollenbedrijf, waarin beknopt, maar op duidelijke en zeer enthousiaste wijze beschreven wordt het planten en de verdere cultuur en vooral het „prepareeren” voor winterbloei van de hyacinthen; dit is een zeer omslachtig en zorgvuldig werk, maar absoluut noodzakelijk voor hyacinthen voor de kamer. Wie met z'n bloembollen in de kamer wel eens mislukking heeft gehad, vrage dit boekje eens aan; dat zal hem er toe brengen in 't vervolg zijn bloembollen te betrekken van een erkend goede kweekerij, zooals deze N.V. Briejèr & Co., die geleid wordt door een gestudeerd bioloog en een ervaren kweeker.

Het boekje geeft verder nog uitvoerige aanwijzingen voor de keus van geschikte soorten voor elk doel en elke maand van 't voorjaar, waarbij de 't meest aanbevolen soorten in mooie foto's afgebeeld zijn, en ten slotte zeer preciese raadgevingen met nauwkeurige data voor het planten en voor het trekken in de kamer van tulpen, hyacinthen, crocussen en narcissen, op glas, in pot, op schotels met grint of zand.

J. HEIMANS

C. LEKKERKERKER: *Indië*; 620 plaatjes op 200 cartons. formaat 19½ bij 28 c.M. met tekst en doos; voor de Westersche en Inlandsche scholen. Groningen. J. B. Wolters' Uitgeversmaatschappij. f 9.—.

Voor een werkelijk fabelachtig lage prijs biedt de firma Wolters een prachtig plaatwerk aan, dat niet alleen op de scholen, maar ook in het huisgezin veel er toe kan bijdragen, om ons wat beter bekend te maken met ons Rijk in de Tropen. Er bestaat waarlijk groot gebrek aan dergelijke lectuur en goede afbeeldingen over Nederlandsch Indië. Wel zijn in verschillende tijdschriften belangrijke artikelen verschenen, vaak met nog belangrijker illustratie, maar die geraken voor het groote publiek spoedig in het vergeetboek. Waar wij vooral behoefte aan hebben zijn goede, maar niet te uitgebreide of zwaarwichtige werken voor onze boekenkast, dingen, die wij telkens ter hand kunnen nemen, om te raadplegen en te genieten. Hiervoor komt een werk, als dit van Lekkerkerker uitmuntend te pas. Het bedoelt een beeld te geven van „Nederlandsch-Indië in alle uitingen van zijn natuur, bevolking, beschaving en arbeid”. De stof is verdeeld in 9 hoofdstukken: Land en Volk; Gezagvoering; Godsdienst, Onderwijs en Opvoeding; Kunsten

en Wetenschappen; Inlandsche landbouw, veeteelt en visscherij; Europeesche cultures; Handel, industrie en mijnbouw; Verkeer; Fauna en Flora.

Over het algemeen is het werk uitmuntend geslaagd en wanneer wij ons eenige aanmerkingen veroorloven, dan doen wij dat voornamelijk, omdat wij het streven zoo bijzonder toejuichen en daarom het werk zoo volmaakt mogelijk wenschen. Het ligt voor de hand dat Series I, III, VI en VII en het best af zijn gekomen. Serie IX, de Fauna en Flora is het minst geslaagd, dat is voor een groot deel wel te wijten aan de omstandigheid, dat in Indië nog niet zoo heel veel is gedaan aan de fotografische opnamen van planten en dieren. Wij moeten ons daarom vergenoegen met de reproducties van overigens wel goede teekeningen van M. A. Koekoek e.d. Echter vallen die buiten het eigenlijk karakter van het werk. Het komt ons voor, dat auteur en uitgevers in dit opzicht naar verbetering moesten streven. Ook kan al veel verholpen worden door in den tekst van de overige series eventjes te wijzen op merkwaardige planten op de plaat, zooals de waringin op plaat 166, de Koningspalmen op plaat 76, de zeer merkwaardige drijvende eilandjes van *Eichhornia crassipes* op plaat 48. Plaat 601, de waringinlaan te Buitenzorg kan vervallen, want die waringins zijn gekapt op last van een G. G. en er was geen Teysmann, om het te beletten. Misschien was het ook wel noodig .De zoo belangrijke Aren-palm komt niet tot zijn recht. Ook zou ik niet graag de kustbosschen „uiterst eentonig” noemen. Als plaat 384 bedoeld is, om ons kennis te doen maken met den Sumatraanschen den (*Pinus Merkusii*) dan is dat doel niet bereikt; ik zou liever van „Tectona” een cliché leenen van een echt Sumatraansch dennenwoud.

Natuurlijk verwachten wij in dit werk geen fauna en flora van Nederlandsch Indië, maar de hoofdfiguren, die het uiterlijk van het landschap bepalen, mogen niet ontbreken; de zeearenden in de havens, de loopeendjes in de sawah's, de djallaks overal etc. etc. Ongaarne mis ik bij de cultures eenige voorname schaduwboomen, grondverbeteraars en pantropische onkruiden en bij de visscherij de zoo merkwaardige geepvangst met den vlieger, die we zelfs zagen uitoefenen in de Baai van Batavia. Ook had ik graag wat meer aandacht besteed gezien aan de natuurbescherming.

Ongetwijfeld zal dit werk nog wel veel fotografen aansporen, om voor den dag te komen met goede natuurfoto's of om eens wat meer aandacht te wijden aan natuurfotografie. De vogels op Java zijn zoo mak en zoo regelmatig in hun gewoonten, dat het waarlijk niet veel moeite zou kosten, om een aantal goede opnamen uit het vogelleven te maken en hetzelfde geldt ook voor veel insecten en krabben. Ik verwacht in dit opzicht nog veel goeds, ook wat betreft vegetatie-opnamen met suggestieve voorgronden. Zoo krijgen wij dan mettertijd nog een uitgebreiden en verbeterden Lekkerkerker.

Maar, nog eens, voor het werk als geheel in zijn goede bedoeling en voortreffelijken opzet heb ik niets dan bewondering.

JAC. P. TH.

Dr. FELIX KOPSTEIN. *Een Zoölogische Reis door de Tropen*. 4°. geb. 160 p. p. en 171 illustraties. Uitgave van G. Kolff en Co. Batavia, Weltevreden, Soerabaya, Leiden, prijs f 5.90.

Van dit soort van boeken hebben wij er nu juist veel te weinig. Wij leeren hier het Indië van heden kennen, gezien en genoten met evenveel genialiteit, zin voor het avontuurlijke, wetenschappelijke en aesthetische waardeering en liefde voor al het geschapene, als indertijd ten toon gespreid is door Junghuhn, Forbes, Wallace en de Sarrasins. Bovendien stelde de hedendaagsche fotografische techniek Kopstein in staat, om zijn werk te illustreeren op een manier, die zich die voorgangers nooit hadden kunnen voorstellen. De reis gaat door Nieuw Guinea en de Molukken en het slothoofdstuk bevat schetsen van Java, o.a. ook over de dierenwereld van het Indisch huis. Zoo heeft dit boek dan wel een zeer rijken inhoud. De foto's zijn met zorg gekozen en dan ook onovertreffelijk mooi. In het bijzonder is veel aandacht gewijd aan de slangen, daarin is Kopstein specialiteit, maar ook de hoofdstukken over schorpioen, reuzenduizendpoot en vogelspin zijn buitengewoon interessant en tegelijk zeer geruststellend. De bezorgde Hollandsche mama

krijgt hier voor de zooveelste maal te hooren, dat haar kroost in Indië door deze dieren niet wordt bedreigd of gehinderd en dat menig Europeaan jarenlang in Indië kan vertoeven, zonder ooit een slang te zien. Ik kan dit volkomen bevestigen, want gedurende 5 maanden wandelen in allerlei uithoeken heb ik toch ook slechts drie maal een slang gezien en dan telkens een ongevaarlijke, die bovendien nog op den loop ging.

Het hoofdstuk over de dierenwereld van een Indisch huis doet de wensch rijzen, dat Kopstein daar eens een heel boek aan wijden moge: liefst zijn eigen mooie huis en erf en achteruitzicht op den Dagoweg in Bandoeng. Dat lijkt voor den stouten reiziger op den Digoel en van Argoeni-baai naar Geelvink-baai dan misschien wel een erg mak bezigheidje, maar hij zou er velen een groote weldaad mee bewijzen.

JAC. P. TH.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

Uit het „*Nachrichtenblatt für Naturdenkmalflege*”.

De onschendbaarheid van Natuurmonumenten. Op den vierden Duitschen „*Naturschutztag*” gehouden van 8—12 April van dit jaar is verzet gerezen tegen de plannen om in het Natuurmonument Lüneburger heide bij Undeloh een groot ontspanningstehuis (Erholungsheim) te stichten. De Pruisische Regeering zou die plannen bevorderen. De vergadering wijst er op, dat het natuurmonument tot stand is gekomen door bijdragen van het geheele Deutsche Volk met het doel, dat de natuur er ongestoord zou blijven. Nu gaat het niet aan, dat een groot stuk er af genomen zou worden voor bouwterrein, speelplaatsen enz., terwijl een nog groot deel meer verontrust zou worden dan wenschelijk is. Buiten het natuurmonument is nog plaats genoeg te vinden.

Ik ben er zeer benieuwd naar, hoe dit zal afloopen. Het is goed, dat er scherp onderscheid gemaakt wordt tusschen kampeerterreinen, recreatie-oorden en natuurmonumenten. In de uitgestrekte Nationaalparken van Amerika of van Afrika kunnen gemakkelijk kampeersers een plaats vinden en zelfs een hotelbedrijf worden toegelaten. In ons dicht bevolkt Centraal-Europa kan dat echter in den regel niet gebeuren. Toch is het alweer gewenscht, dat het natuurmonument door zooveel mogelijk menschen wordt bewonderd en bestudeerd en daarvoor is het dan alweer wel wenschelijk dat er woongelegenheid bestaat in de nabijheid.

In ons land is de zaak tamelijk wel in orde. Met het Uddeler Meer en Gerrits Flesch hebben wij leergeld betaald. De groote natuurmonumenten zooals Veluwezoom, Oisterwijk, Noordzee-eilanden hebben geschikte hotels, pensions, kampeerplaatsen in de nabijheid. Waar in het belang van de Flora en Fauna volstrekte rust noodig is gedurende enkele weken of maanden van het jaar kan die ook worden verzekerd, terwijl toch het ernstig en noodig wetenschappelijk onderzoek geen belemmering ondervindt.

Hier en daar bestaan nog wel moeilijkheden, maar die zijn wel uit den weg te ruimen, vooral wanneer de kampeersers-organisaties eensgezind en offervaardig willen werken.

Er is reeds veel goeds tot stand gekomen, o.a. de kampen-complexen bij Lunten en op de Noord-Veluwe. En dan de jeugdherbergen: de nieuwste en mooiste op den Hoogen Berg op Texel met een heerlijke omgeving, prachtige ligging en zonder de minste stoornis voor welstand, landschapsschoon of flora en fauna.

T.

Roodborst-invasie in de school. Eenige jaren geleden heb ik al eens uitvoerig kunnen vertellen, hoe een paar grauwe vliegenvangers twee nesten jongen grootbrachten in een der bevolkte klasse-lokalen der Augusta-school te Hilversum. Ze hadden een wiegje gebouwd op een lijst boven een paar schuifdeuren. De volgende vogelervaringen, alweer in onze school, zullen vogel-liefhebbers wellicht ook belang inboezemen.

In Mei j.l. trof ik op een goeden morgen op dezelfde lijst een zeer groote massa bladeren, wortelvezels en halmpjes aan, die me eerst even deed denken aan een nest van de groote lijster. (Veel blijkbaar verloren en gevallen materiaal lag nog op den grond eronder). Het keurige kuiltje boven in de massa was echter te klein voor den grooten zanger. Toen het eerste ei verscheen, bleek dit dan ook afkomstig van een roodborstje, dat de gansche massa nestmateriaal, zeker tachtig maal den inhoud van het vogeltje zelf, door een steeds openstaand tuimelraam had binnengesleept.

Het roodborstje heeft in dit lokaal zeer rustig kunnen broeden, daar hierin thans ons „museum” is gevestigd, dat niet doorlopend met leerlingen bevolkt is, maar alleen bezocht wordt, als er iets van het tentoongestelde moet worden besproken.